

Het rommelt

Gevangenis­sen kampen al jaren met een overbevolking en de personeels­tekorten raken maar niet weggewerkt. Het loopt zodanig de spuigaten uit dat zelfs gedetineerden solidariteitsacties met het personeel houden. Voormalig minister van Justitie Koen Geens becijferde het financieel tekort op minstens 500 miljoen euro. Wij namen een kijkje in de gevangenis van Brugge en Dendermonde en in het detentie­huis in Kortrijk.

SOFIE PRAET is penitentiair bewakings­assistent ploeg­chef en hoofd­militant in Dendermonde. Ze werkt al 25 jaar in de gevangenis, waarvan 16 jaar als ploeg­chef. Toen Sofie in 1999 in de gevangenis van Gent begon, was ze een van de eerste vrouwen op een mannenafdeling. “Ondertussen is dat gelukkig geen unicum meer.” Wat helaas ook geen unicum is, zijn de problemen in en rond het gevangeniswezen.

“De grootste problemen zijn het personeelstekort en de overbevolking, die leiden tot meer agressie naar het personeel. De werkdruk blijft maar toenemen. We moeten met minder personeel hetzelfde werk doen en dat valt soms zwaar.

De laatste jaren zijn er heel wat examens uitgeschreven om personeel aan te werven. In de oude gevangenis van Dendermonde werkten er zo’n 110 personeelsleden, in de nieuwe gevangenis zijn we nu met ongeveer 300.

TEKST
Willem-Jan van Ekert

BEELD
Josefien Tondeleir

Op een jaar tijd is er dus heel wat personeel bijgekomen. Bij de opening van de gevangenis in maart 2023, telden we 280 gedetineerden. Naarmate er collega’s bij kwamen, steeg dat aantal. Nu staat de teller op ongeveer 500 gedetineerden. Op bijna elke duo-cel is het eenpersoonsbed vervangen door een stapelbed.”

Ondanks de inspanningen vanuit Justitie, blijft het moeilijk om kandidaten te vinden. Sofie vindt de inspanningen dan ook maar een druppel op een hete plaat. “De prioriteit moet het aanpakken van de overbevolking zijn. Je kan die tijdelijk verminderen door gedetineerden verlengd penitentiair

verlof te geven, maar die komen na een tijd ook terug. Bovendien daalt de criminaliteit in België niet en worden sinds september vorig jaar ook de celstraffen van minder dan drie jaar effectief uitgevoerd.”

PETER MILLECAMA is hoofd penitentiair assistent, en werkt in de gevangenis van Brugge. Hij schuift van alle vakbondsmilitanten al het langst mee aan de politieke onderhandelings­tafels. Peter is militant voor ACV Openbare Diensten sinds 1998. “Ik heb al in zeven gevangenis­sen gewerkt.”

Over de personeelstekorten is Peter kort en bondig. “Die zijn er altijd geweest. Besparen op personeel is namelijk een zekerheid voor de overheid. De grootte van de personeelstekorten fluctueerde in de loop van de geschiedenis. De laatste jaren zijn ze relatief gezien iets minder groot. Eigenlijk moet je de situatie bekijken binnen de besparing op personeelsaantallen. Men heeft 10 procent van het personeel weggeknipt maar met de belofte dat de nieuwe kaders (onderhandelde personeels­aantallen) altijd opgevuld zouden zijn, wat niet het geval bleek. In Brugge kwamen we door de besparingen uit op 505 voltijdse equivalenten. Na onderhandelingen en enkele tijdelijke maatregelen kwamen we theoretisch op 525, in de praktijk zitten we met zo’n 500 voltijdse equivalenten.”

Het rekenwerk van Peter lijkt misschien ingewikkeld, maar is wel belangrijk om te begrijpen wat een van de oorzaken van het personeelstekort is. “Een voltijds equivalent wordt bij de dienst Penitentiare inrichtingen berekend aan 186,5 shiften op jaarbasis. Dat cijfer werd lang geleden vastgelegd. Ondertussen zijn er een aantal verlofsystemen uitgebouwd die

niet opgenomen zijn in de coëfficiënt. Dat betekent dat het reële aantal dagen dat een beambte komt werken een stuk lager ligt dan 186,5 waardoor we met de tekorten zitten. Moest de overheid werk maken van een degelijk hr-beleid voor het personeel, dan zou mijn job als militant minimaal zijn.”

Er zijn volgens Peter twee grote problemen bij Justitie: de overbevolking van de gevangenissen en de onderfinanciering. “Die laatste zadelde ons op met een totaal voorbijgestreefde infrastructuur. Koen Geens zei een tijd geleden: ‘Geef me 500 miljoen extra en ik wil weer minister van Justitie worden.’ Dat was ongetwijfeld een boutade maar ook de vinger op de wonde. Dat bedrag is minstens nodig. Het gros van de gevangenissen is in minder goede tot zeer slechte staat. De publiek-private samenwerking die men nu hanteert voor nieuwe gevangenissen, zet een hypotheek op de toekomstige investeringen. Wanneer we de totaalsom van zo’n project maken, zien we dat er tussen start en opening van een nieuwe gevangenis weliswaar slechts een jaar zit – een stuk sneller dus dan met de Regie der Gebouwen – maar aan de andere kant is het minstens dubbel zo duur als het bouwen in eigen beheer.”

En dan zijn er nog talloze andere problemen. “Van Quickenborne en Van Tigchelt spraken altijd over een meer menselijke justitie. Ik nodig iedereen uit om te komen kijken in de gevangenis hoe menselijk de minister de strafuitvoering laat doorgaan.

Momenteel liggen er in Antwerpen 60 mensen op een matrasje op de grond. En dat in cellen voorzien voor 1 persoon, waar al een stapelbed in geplaatst werd. De menselijke waardigheid is totaal verdwenen. En Van Quickenborne besliste ondanks een negatief advies om de strafuitvoering

van kortgestraften toch uit te voeren. Het gevolg zijn sociale onlusten in de gevangenissen. We mogen zeer blij zijn dat er nog geen gevangenissen afgebrand zijn. Gedetineerden hebben zelfs al solidariteitsacties met het personeel gehouden. Dat lees je nergens in de kranten.”

"WE MOGEN BLIJ ZIJN DAT ER NOG GEEN GEVANGENISSEN AFGEBRAND ZIJN."

PETER MILLEGAM

Problemen

David Warpy is actief bij de sociale dienst van Justitie:

"WE BIEDEN SINDS KORT PSYCHOLOGISCHE HULP BIJ EEN TRAUMA AAN"

DAVID WARPY is 27 jaar penitentiair bewakingsassistent in de gevangenis van Merksplas en ondertussen de tel kwijt hoe lang al militant. Als voorzitter van ACV Justitie werkt hij ook al tien jaar voor de Sociale Dienst van Justitie.

Wat doet de sociale dienst?
“De dienst helpt mensen die bij Justitie werken. Ze geeft premies, regelt terugbetalingen van de ziekte-uitkering en verstrekt persoonlijke leningen. De sociale dienst bestaat uit de vakbonden, twee Nederlandstalige en twee Franstalige maatschappelijk assistenten, kabinetsmedewerkers en directieleden binnen Justitie. Veel voordelen zijn gekoppeld aan de hoogte van het loon. Als je kinderen naar een zomerkamp gaan, dan kan je afhankelijk van je inkomen een deel van die kosten terugkrijgen.”

Zijn er nog andere voordelen?
“Er is een geboortepremie en een overlijdensuitkering van 900 euro voor je partner. Ik zeg er vaak al lachend bij dat je er niet voor kunt sterven, maar het is mooi meegenomen. We verstrekken ook leningen voor hoge studiekosten of als medewerkers bij Justitie onverwachts in financiële moeilijkheden komen. Bij de overstromingen in

Pepinster waren sommigen alles kwijt. Zij kregen van de sociale dienst geld om de eerste noden te kunnen lenigen. We bieden sinds kort ook psychologische hulp aan bij een trauma. Als je bijvoorbeeld in de gevangenis met zware agressie of met een zelfdoding wordt geconfronteerd, kan je tien sessies volgen bij de psychologische dienst POBOS van Justitie.

We geven aan het einde van het jaar een Colruyt-waardebon van 100 of 200 euro aan mensen met financiële moeilijkheden. Op die manier kunnen die gezinnen met Kerstmis ook van een feestmaaltijd genieten.”

Maken mensen veel gebruik van jullie dienstverlening?

“Vroeger kwam ons comité een keer per maand samen. Nu is dat twee tot drie keer om mensen met financiële problemen zo snel mogelijk te helpen. We krijgen ook veel meer vragen en dossiers binnen. Het zijn in het algemeen geen leuke dossiers, het gaat over mensen die echt in de miserie zitten. Soms kunnen wij ze ook niet helpen. Ze zitten dan zo diep in de schulden dat onze maatschappelijk assistenten hen begeleiden naar het OCMW voor verdere hulp zoals schuldbemiddeling.”

In een voormalig woonzorgcentrum in een rustige woonbuurt in Kortrijk bevindt zich sinds twee jaar een detentiehuis. Dat is een kleinschalige inrichting voor kortgestrafte veroordeelden. Het gaat om mensen met een laag veiligheidsrisico die op basis van strenge criteria worden geselecteerd. Enkel wie bereid is om zijn leven te beteren en aan de toekomst te werken, komt in aanmerking. Zedendelinquenten of veroordeelden voor terrorismefeiten zijn uitgesloten.

“Een celdeur kunnen we niet sluiten. Hier moeten we alles verbaal oplossen.”

Toen een aantal jaren geleden de plannen voor de detentiehuis ontvouwd werden, was er al overbevolking in de gevangenis. Daarop volgde de beslissing om kortgestraften op te nemen in de gevangenis. Ook de detentiehuis zouden voor die opvang gebruikt worden. Het grote probleem is echter dat er van de 15 voorziene detentiehuis in België, nog maar twee realiteit zijn geworden: in Kortrijk en in Vorst. In 2025 zullen nog meer detentiehuis openen.

Bewoners van een detentiehuis leven in kleine groepen van 20 tot 60 en worden intensief en op maat begeleid. Elke dag actief werken aan re-integratie en zelfstandig zijn, staan centraal. Van bewoners wordt onder meer verwacht dat ze meehelpen in het huishouden, werk zoeken, vrijwilligerswerk doen, een opleiding volgen en hun administratie in orde brengen. In deze aangepaste setting krijgen de bewoners zo de beste kansen om volop te werken aan hun re-integratie. Detentiebegeleiders **Jeffrey Dhondt** en **David Mortelet** staan samen met hun collega's in voor het dagelijks toezicht en de begeleiding.

Is er een groot verschil met een gevangenis?

JEFFREY: “Hier zijn geen grote dikke muren. Er hangen wel veel camera's om alles in de gaten te houden, maar we werken vooral rond interne dynamische veiligheid. Dat betekent dat we het persoonlijk contact goed proberen te onderhouden, zodat we weten wat er speelt in de leefgroep en hoe een individuele bewoner

de
risico
aan

voorbereiding

zich voelt. Als die bijvoorbeeld nukkig reageert, kan je kort op de bal spelen en vragen stellen. Onder andere om de kans op ontvluchting te kunnen inschatten. Het houdt in dat je veel tijd steekt in de communicatie. In een gevangenis heeft een bewaker daar jammer genoeg de tijd niet voor.”

Welke opleiding krijgt een detentiebegeleider?

DAVID: “Jeffrey was bewakingsassistent in de gevangenis van Brugge en ik in die van Ieper. Wij kregen nog een extra basisopleiding als penitentiair bewakingsassistent en een specifieke opleiding als detentiebegeleider. Die focust vooral op het sociale aspect van de job.”

JEFFREY: “Het is hier heel anders werken, hier moet je communicatief zijn en verbaal sterk. Als je dan de ervaring hebt uit de gevangenis, ben je dat automatisch al: je moet wel je mannetje kunnen staan. Als er in een gevangenis agressie ontstaat, probeert men dat te beperken door de persoon zo veel mogelijk te isoleren en de celdeur te sluiten. Hier gaat dat niet, bewoners verblijven op gewone kamers en je moet echt alles verbaal oplossen.”

Is er minder agressie dan in de gevangenis?

DAVID: “Hier is zelfs nog geen zware agressie voorgevallen. Het is wel zo dat zogenaamde moeilijke gevallen hier niet terechtkomen, dat scheelt. En wanneer het problematisch dreigt te worden, dan worden ze naar de gevangenis gestuurd. Dat weten ze. Ze moeten ook aan bepaalde voorwaarden voldoen als ze hier geplaatst worden.”

JEFFREY: “Ik stond vroeger bij de langgestraften in Brugge en daar heb je een sfeer zoals hier. Die hebben zich bij hun lange straf neergelegd en zijn daardoor over het algemeen rustiger in de omgang. Kortere gestraften willen zo rap mogelijk weer naar buiten en laten daardoor niet altijd het achterste van hun tong zien waardoor je moeilijker een beeld van hen kunt krijgen.”

DAVID: “Bewoners hebben hier meer bewegingsruimte. Ze zijn wel verplicht om deel te nemen aan activiteiten. In een gevangenis brengen ze 23 uur van een dag door op hun cel, hier gebeurt bijna alles in de groep. En er zijn veel mogelijkheden om zich te ontspannen en te ontplooiën.” 🗨️

“HET IS HEEL ANDERS WERKEN, HIER MOET JE COMMUNICATIEF ZIJN EN VERBAAL STERK: JE MOET JE MANNETJE KUNNEN STAAN.”

JEFFREY DHONDT